

ACC. N:R M. 16159: 1-11.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Algot Nilsson, Osby  
Härad: V. Göinge Berättare: olika personer; se uppt. bl. a. d. baksida!  
Socken: Visseltorpa Berättarens yrke: \_\_\_\_\_  
Uppteckningsår: 1963 Född år \_\_\_\_\_ i \_\_\_\_\_

Räfsor och räfning. s. 1-11.

Lm F 120

18/6-63

## Räfsor och räfsning

## Benämning

Är i bygden kallades räfsan för riva.  
Skaftet kallades för rivskaft eller rivestake.  
Huvudet var namnet på den del som pinnarna  
var fästa i. Pinnarna kallades också för timmar.  
Bågar förekom på en del grövre räfsor. Det var  
olika namn t. ex fruntimmersriva för den lättare  
sorten som användes vid ängshösten, samt  
lässeriva för de grövre och de som var försedda  
med bågar, samt släksriva för en grövre typ  
och annorlunda utförning än de lätta fruntim-  
mersrivorna. Då man använde räfsan kallades det  
för att räfsa och den som utförde arbetet för räfserska.

## Konstruktion

Skaft. Till skaft användes virke av fur, al och  
aspr. Skaftet var 1,80 m långt och var något avsmal-  
nande mot sina ändar. Det var klivet i nedersta

Suf 120

delen. Gjälvorna klykor har ej förekommit utan för mycket länge sedan.

Huvud. Till huvudet användes björk eller bok. Det var 55 cm långt och var något böjt samt avsmalnande mot ändarna. Det har brukats fästas vid skaftet med träpluggar, men på senare tiden med spik. Plåtskoning har förekommit på en del grova s. k. Lässerivor.

Pinnar. Vanligaste virke till pinnar var hassel. Längden på pinnarna var 7 cm. Antal pinnar i räfsan var 19. Förre var pinnarna handtäljda, men på senaste tiden slogs de ut genom bylsor. Hölen för pinnarna var raka. Pinnarna var jämnskurna på vassidan av huvudet. Pinnarna lutade något utåt i förhållande till skaftet. Stålpinnar började användas på 30 talet men stålpinnar i träräfsor satt ej bra, varför de snart kom ur bruk, och räfsor av endast stål kunde ej användas vid höskind utan endast till trädgårdsarbete.

särskilt vacker räfsa beställde han den av räfsmakaren

### Olika slag av räfsor

Här i bygden användes nästan uteslutande de lätta räfsorna med klivet skaft. Det tillverkades en del räfsor med bågar men dessa såldes mest på skånska slättbygden. Här på orten användes aldrig räfsor för bindning av säd, den togs upp med händerna.

För att bära hö användes stundom räfsor med bågar.

Här i bygden förekom ej några hästräfsor förrän de amerikanska hästräfsorna med höga hjul och stölpinnar kom i bruk omkring 1900. Den förste här i orten som skaffade hästräfsa var Nils Fredsson i Kulhult, men sedan var det många som skaffade sådana ganska snart.

Där man ej har traktor brukas dessa hästräfsor ännu vid höbergring och för att räfsa sädesstubben.

Släp-räfsor började ej användas förrän omkring 1925. De användes endast för att släpa samman gräs och hö med. Den första tiden var det ju hästen som var dragkraften

men sedan har det ju blivit traktor och då anskaffades större släp räfsor. Lärskilda räfsor användes ej vid sjögräs eller fräkenstatter, ty då man räfsat samman gräset i strängar med vanliga räfsor använde man höjningar att samla i höj det med. Långläkt har ej förekommit här. Vid mossstäkt och arbete med jord och gödsel använde man s. k. ketta av järn.

### Tillverkning

Det tillverkas ännu en del räfsor av en räfsmakare här i bygden både för ortens behov och för att säljas på andra platser. Han tillverkar också lierskaft. Så många räfsmakare har det ej varit i bygden men socknarna Verum och Kisseltofta har varit kända för sina väfformade och lätta räfsor. Viktor Lomesson i Flanavra Kisseltofta tillverkar fortfarande räfsor och lierskaft. Tillverkningen sker med hjälp av några enkla maskiner såsom en bandsåg och en bormaskin för pinnhålen.

Man brukade själv laga räfsor då de gick sönder.

Om skaftets fäste i huvudet bröts av, skar man ned ett nytt fäste i skaftet som då blev en tum kortare. Men om huvudet bröts av fick man sätta på ett nytt huvud, som man brukade ha i reserv hemma. Man brukade medföra reservpinningar som man tillverkat före höstens början. Råfsan kunde användas 2-3 år om man ersatte sönderbrutna huvud med nya, ty på de lätta råfsorna var det ofta man bröt sönder huvud. Råfsmakaren hade alltid ett litet lager färdiga råfsor som han sålde av. Man köpte också av kringkörande försäljare. Både från Göinge och södra Småland var det flera slöjdhandlande som körde omkring i Skåne och sålde råfsor men också lieskaft och taggkärl m. m. Man köpte också råfsor på marknader, och det var då av de slöjdhandlare som också körde omkring. Man brukade köpa en eller två råfsor varje år så att man hade tre eller fyra stycken på gården. Lösa skaft brukade man ej köpa ty de höll ut flera huvud, men lösa huvud

köptes ofta och även pinnar då man ej hade tid att själv tillverka dem. I början av 1900-talet kostade en lätt räfsa 1,50 och ett huvud 50 öre. De tyngre räfsorna med båggar 2,50. Man valde gärna bland räfsorna. En bra räfsa skulle helst ha skaft av ol, ty det slog sig ej och blev krokigt vilket asp gjorde och furuskaft blev tunga då de blev våta. Huvudet skulle vara svagt bågformigt. Lanthandlande började sälja räfsor omkring 1900. Ännu finns det en och annan lanthandlande som säljer räfsor.

Det var ganska vanligt att man skar in sitt namn på räfsan, men mera sällan årtalet för inköpet.

### Honsten att räfsa

Man fattade med ena handen nära skaftets ända samt andra handen ungefär på mitten, och så tog man åt sidan så långt man nådde och drog gräset till sig i en smal sträng. Sedan kunde man vävla med andra handen före och flytta strängen vidare. Efter konfirmationsåldern började man få vara med och räfsa vid slätten.

För ansågs rävningen för kvinnfolksöra, och en del karlar ansåg det generande att behöva räfsa, och det var först in på 1920 talet som karlarna måste börja att räfsa. Det fordrades ett visst handlag för att bli en bra räfserska. Det var ej ofta man brukade räfsa i kapp men förekom vid något enstaka tillfälle. Något särskilt utmärkande eller nedsättande var det ju inte i fråga om kappräfsningen. Skogsbyggdarnas folk ansåg nog att de var mera tränade att räfsa än slättborna.

Man ansåg ju att räfserskorna skulle räfsa rent och helst fort också. En bra räfserska skulle kunna räfsa efter två slätterkarlar vid ängshöstnad.

Ett sådant uttryck som att en god räfserska skulle ha sin tappar hö i vädret har man ju hört här på orten också. Ett räfsa ängshöstnad ansågs ej som särskilt tröttnande arbete. Men då man började med klöverhöstnad var det tungt om det skulle räfsas för hand. Om man var van vid arbete och att hålla om redskap fick man ej



blåsar i händerna, men för nybörjare var det ej lätt att undvika

### Användning

Räfserskorna brukade använda en bestämd räfsa. Vid ängshöstrad var det vanligt att räfserskor själv höll sig med räfsa.

För då man höstade de sk lövängarna var det vanligt att man om våren räfsade samman löv och ris som man sedan eldade upp. Detta arbete kallades för rishämta. Härvid användes samma sorts räfsor som vid slåttern, men helst gamla och lågade räfsor som man ej var så rädd om. Det var endast kvinnor som utförde detta arbete. Detta arbete upphörde omkring 1920.

Vid ängsslättern räfsade man samman gräset i smala strängar om det var för blött att breda ut det där för torkning. Sedan lastade man detta på en kärra s. k. höstabös, med långa skalmar och sammansatta

handdrag  
undan ha  
i trädgård

Då räfs  
eller reds  
ty då den  
Man bruk  
Man städ  
i ett träd

Kägr  
med räfs  
bygden. I  
gömda räfs  
ställes.

med många träspolar. Då drog man nyss till en  
torrare plats där det breddes ut. Det brukade ofta vara  
en pojke i 15 årsåldern som var med och drog höstbören  
och kallades borahest. Där marken var torr bredde  
man endast ut de strängar som bildats vid slättern  
Man brukade vända höet med räfsor. De hötjings av  
järn som man använde vid sekelskiftet hade tre horn,  
men snart kom hötjings med två horn i bruk. De lätta  
räfsor som användes vid ängslättern lät inte att  
skjuta samman höet med, utan man behövde då grövre  
räfsor med bagar. Man brukade bära höet med räfsan  
till stackar eller hässjor och man drog då samman  
höet till s. k. famnar. Man brukade lätt kamma stackar  
och hässjor. Det är endast i enstaka fall som hand-  
räfsa användes vid slättern numera.

Man brukade räfsa åkern med handräfsa  
innan hästräfsorna kom i bruk.

Vid tröskning med hästvandningsverk eller

med många träspolar. Då drog man upp till en torrare plats där det breddes ut. Det brukade ofta vara en pojke i 15 årsåldern som var med och drog höstakören och kallades borahest. Där marken var torr bredde man endast ut de strängar som bildats vid slåttorn. Man brukade vända höet med räfsor. De hötjings av järn som man använde vid sekelskiftet hade tre horn, men snart kom hötjings med två horn i bruk. De lätta räfsor som användes vid ängslåttorn tålde inte att skjuta samman hö med, utan man behövde då grövre räfsor med bågar. Man brukade bära hö med räfsan till stackar eller hässjor och man drog då samman hö till s. k. famnar. Man brukade lätt kamma stackar och hässjor. Det är endast i enstaka fall som hand-räfsa användes vid slåttorn numera.

Man brukade räfsa öken med handräfsa innan hästräfsorna kom i bruk.

Vid tröskning med hästvandningsverk eller

handdragna tröskverk användes vanliga räfsor att räfsa undan halm och säd. Räfsan kom också till användning i trädgården för att räfsa rabatter och gräsmattor.

Då räfsan ej användes förvarades den på en loge eller redskapsbod. Man ville gärna ha räfsan inomhus ty då den blev våt kunde skafte slå sig och bli kokigt. Man brukade bära räfsan i handen med huvudet framåt. Man ställde räfsan uppiät en buske eller hängde den i ett träd då man lämnade den för tillfället.

Vågra särskilda tecken eller märken i samband med räfsans läge har man ej brukat tala om här i bygden. Det kunde stundom hända att slätterkarlarna gömde räfsorna om de kom gående förbi där räfsorna ställts.